

УДК 339.96

О. М. Диба, аспірант,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ФОНД СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК НАЙУСПІШНІШИЙ ПРОЕКТ СВІТОВОГО БАНКУ В УКРАЇНІ

Розглянуто напрями діяльності Українського фонду соціальних інвестицій. Особливу увагу приділено ефективності впровадження проектів Фонду на соціальний розвиток України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: іноземні інвестиції, міжнародна допомога, соціальний розвиток, соціальні проекти.

У контексті стратегії інтеграції України до Європейського співтовариства важливим завданням є приведення національної системи соціального захисту у відповідність з європейськими стандартами. Дієвим інструментом для цього є міжнародне співробітництво.

З кожним роком кількість наукових праць, у яких досліджується міжнародна інвестиційна діяльність, зростає. Зарубіжна наукова думка, представлена такими вченими, як Дж. Д. Дениелс, С. І. Долгов, Р. Вернон, Вжосек Марек, Дж. М. Майер, А. Г. Мовсесян, С. Б. Огнивцев, Д. Л. Олесневич, Лі Х. Радеба, та ін., орієнтована, з одного боку, на аналіз проблематики інвестиційного глобалізму, а з іншого — на розробку інструментів ефективного іноземного інвестування, у тому числі, для розвитку соціальної сфери країн, що розвиваються. Заслужують на увагу праці вітчизняних науковців: О. Г. Білоруса, В. А. Білошапки, В. М. Гейця, О. М. Мозгового, Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручника, О. Рогача, Н. О. Титаренко, Т. М. Циганкової та інших, які намагаються обґрунтувати національні інвестиційні пріоритети, знайти дієві механізми залучення і ефективного використання іноземних інвестицій у реалізації вітчизняних проектів. Проте залишаються недостатньо дослідженими умови утворення, переміщення та використання світових інвестиційних ресурсів у соціальній сфері. Безпосереднім доказом актуальності цього є той факт, що в останні роки при стабільному зростанні світових інвестиційних потоків соціального спрямування за розмірами, та при збереженні, в основному, і їх джерел, і їх адресації, навіть незначний пере-

розподіл цих ресурсів на користь нових країн (разом з дією деяких інших факторів) призвів до позитивних тенденцій не лише у соціальній сфері, але й у промисловому розвитку країн, що розвиваються.

Враховуючи зазначене вище, у своєму дослідженні ми поставили за мету дослідити ефективність іноземного інвестування через реалізацію проектів Фондів соціальних інвестицій.

Фонди соціальних інвестицій працюють у багатьох країнах світу. Перший такий фонд був створений Світовим банком на початку 80-х років 20 століття у Болівії. Сьогодні такі фонди створені та успішно працюють у більш ніж у 60 країнах світу [9]. Їх діяльність спрямована переважно на відновлення об'єктів соціальної інфраструктури та подолання бідності. Проте фонд кожної країни має свої особливості. Наприклад, країни Латинської Америки часто використовують ці фонди як надійний засіб «оперативної допомоги» у подоланні негативних для соціальної сфери наслідків економічної та фінансової кризи. Такі фонди є ефективними також у країнах, що страждають від природних катаклізмів. Наприклад, доволі успішним було впровадження механізму соціального інвестування у Вірменії для відновлення об'єктів соціальної інфраструктури, які постраждали від землетрусу. Починаючи з 90-х років завдяки фінансовій підтримці Світового Банку механізми соціального інвестування почали працювати в колишніх соціалістичних країнах, таких як Болгарія, Румунія, Грузія, Молдова, Таджикистан, а з 2000 року — в Україні.

Одним із перших серед аналогічних фондів на території колишнього СРСР в 1995 році був створений Фонд соціальних інвестицій Вірменії. Сьогодні триває вже третій Проект Фонду. Бюджет першого Проекту складав близько 20 млн дол., з яких кредит Світового банку — 12 млн дол., решта — гранти, співфінансування Уряду Республіки Вірменія (1 млн дол.) і громад. Відразу після закінчення першого Проекту Фонду соціальних інвестицій у 2001 році розпочався другий проект. Бюджет другого Проекту був більший першого — 29,3 млн дол., з них 20 млн дол. — кредитні кошти, 1,87 млн дол. — грант Уряду Великобританії, 1,7 млн дол. — співфінансування Уряду Вірменії, а також внески донорських міжнародних організацій, зокрема, єреванського офісу Управління верховного комісару у справах біженців «Азнавур-Вірменія» [9, 10].

У рамках першого Проекту було виконано 260 мікропроектів. Приблизно 35 % від загальної суми коштів Проекту пішло на ремонт і будівництво шкіл, стільки ж на мікропроекти, пов'язані з

питною водою (будівництво локальних систем водопостачання), 12 % — на зрошувальну систему та іригацію, ще 12 % — на об'єкти охорони здоров'я. 60—65 % бюджету Проекту було витрачено на сільські громади. У зв'язку з тим, що Вірменія часто страждає від землетрусів, Фондом виділяються кошти для постраждалих населених пунктів. Існує кілька головних критеріїв розподілу коштів вірменського Фонду: кількість населення, зона землетрусу, прикордонні райони (кордон з Азербайджаном), високогірні села, громади, де живуть біженці.

У другому Проекті Фонду відбулись зміни. З'явилася, зокрема, дуже важлива і нова на той час для вірменського Фонду компонента — тренінги. За рахунок британського гранту проводились навчання для керівників громад. Керівників органів місцевого самоврядування вчили управлінню, менеджменту, проводили для них фінансовий лікбез — вчили правильно складати бюджети тощо. Цікавим є те, що більшу частину коштів для мікропроектів Фонду надає вірменська діаспора, що проживає на території США та в інших країнах.

За 15 років роботи Фонд соціальних інвестицій Вірменії став досить відомим серед населення своєї країни і має довіру з боку громад. Крім того, він користується підтримкою Уряду, адже будує і реконструює об'єкти удвічі дешевше, ніж це роблять державні структури Вірменії. Як перший так і другий Проект Фонду соціальних інвестицій Вірменії визнано успішними, відтак Світовий банк вирішив надати кошти для впровадження третього Проекту, що тільки почав розгортатися.

Заслуговує на увагу також діяльність Молдовського фонду соціальних інвестицій, який розпочав свою роботу у 1997 році. Невелика територія Республіки Молдови дозволяє Фонду охопити своїми мікропроектами всю країну. Цікавою відмінністю роботи Молдовського Фонду є практика впровадження мікропроектів так званого другого туру. Такі мікропроекти впроваджуються в тих самих селах, де вже було успішно завершено один мікропроект. Щоправда, для цього населенні пункти проходять жорсткий конкурсний відбір за наступними критеріями: як громада підтримує і розбудовує об'єкт, чи залучаються інші інвестиції, чи організовуються толоки тощо. Після аналізу цих показників відбираються найбільш успішні громади і на мікропроект виділяється до 25 тис. дол., а внесок місцевих жителів має становити не менше 30 %. Повторні інвестиції мають на меті закріпити ентузіазм громад і заохотити їх до подальшої розбудови. Позитивним у роботі Фонду є те, що він впроваджує мікропроекти згідно цілю-

вих програм спільно з профільними міністерствами (освіти і науки, культури, охорони здоров'я тощо) на основі укладених з ними угод.

Наприклад, мікропроекти щодо відновлення об'єктів освітньої галузі (школи, дитячі садки) впроваджуються Фондом спільно з Міністерством освіти Молдови. Фонд відповідає за відновлення інфраструктури, а Міністерство за придбання обладнання і навчання персоналу.

Ефективність діяльності Фонду підтверджується тим, що Президент Республіки Молдова та Уряд доручили будувати соціальні об'єкти саме Молдовському фонду соціальних інвестицій, бо завдяки процедурам Світового банку, Фонд діє більш ефективно, прозоро і відновлює соціально важливі об'єкти за значно менші кошти, ніж це роблять міністерства (іноді в 3—4 рази дешевше). Завдяки особистій підтримці Президента Молдови та ефективності роботи Молдовський фонд соціальних інвестицій функціонує вже біля десяти років, отримав вже два кредити Світового банку, кілька грантів і має ще багато планів на майбутнє.

У квітні 2000 року з метою підготовки та виконання спільного Проекту Світового банку та Уряду України «Фонд соціальних інвестицій» було створено **Український фонд соціальних інвестицій (УФСІ)** [1—4]. Цей Проект є одним з наймасштабніших у соціальній сфері України за напрямками діяльності та обсягами фінансування, крім того, він є унікальний, бо з самого початку його діяльності було закладено таку важливу складову, як сприяння реформуванню системи соціальних послуг в Україні. Проект «Фонд соціальних інвестицій» виконуватиметься в усіх областях України та АР Крим протягом 2002—2007 рр. Передбачений загальний бюджет Проекту «Фонд соціальних інвестицій» має складати близько 70 млн дол. США. Відповідно до вимог Світового банку Україна, як позичальник, і місцеві громади, як бенефіціари Проекту, повинні надати кошти для співфінансування.

Структура проекту УФСІ включає в себе три компоненти (рис. 1), у тому числі:

Компонента 1. Впровадження мікропроектів — це низка заходів, реалізація яких спрямована на досягнення конкретної мети. Кожен мікропроект — це механізм розвитку суспільних взаємин у громаді на основі довіри, єдності та співпраці задля вирішення нагальної проблеми.

Компонента 2. Розвиток потенціалу. Основним завданням цього напрямку є розвиток потенціалу менеджерів та фахівців соціальної сфери щодо реформування системи надання соціальних

послуг, зокрема запровадження механізмів фінансування послуг на рівні громади; розробки та впровадження науково обґрунтованих, перевірених на практиці соціальних стандартів, які б враховували передовий світовий досвід; розвитку дієвих механізмів фінансування, соціального замовлення і контрактування послуг тощо.

Рис. 1. Структура проекту УФСІ [9]

Компонента проекту 3. Управління проектом. Моніторинг та оцінка — має на меті забезпечити успішне виконання Проекту шляхом застосування ефективних гнучких механізмів управління, моніторингу та оцінки, розповсюдження кращого досвіду і практики, а також створення і підтримку електронної системи управління інформацією та фінансовими ресурсами Проекту.

УФСІ активно співпрацює з державними адміністраціями та органами самоврядування на обласному та районному рівнях. Метою такої співпраці є сприяння впровадженню мікропроектів

та подальшому розвитку механізмів соціального інвестування з метою поліпшення якості соціальних послуг у регіоні та доступу до таких послуг. Відповідно до п. 1. Положення про УФСІ [1] передбачено, що фінансування діяльності УФСІ може провадитися (крім фінансових ресурсів Проекту МБРР «Фонд соціальних інвестицій») за рахунок коштів інших донорів, благодійних внесків, інших джерел, не заборонених законодавством України. Протягом своєї діяльності УФСІ залучив до впровадження проекту приватні гранти фонду Відродження та фонду Чарльза Стюарта Мотта, а також гранти японського Уряду, Урядів Великобританії та Швеції. Протягом 2000—2005 років УФСІ для фінансування заходів по проекту залучив до України безповоротної фінансової допомоги на загальну суму більше 8 млн дол. США [4].

Сьогодні Проект «Фонд соціальних інвестицій» реалізується у 19 областях України. В травні 2007 р. починається робота у Волинській та Закарпатській областях, у червні-липні — в Одеській, Миколаївській, Херсонській областях та АР Крим. Таким чином, до кінця року УФСІ буде представлений у всіх регіонах України.

Основними результатами діяльності УФСІ в Україні є те, що:

- кількість прямих і непрямих бенефіціарів (людей, які отримують користь від впровадження мікропроектів) понад 520 000 жителів сіл і малих міст;
- внески громад (кошти, залучені громадами для виконання мікропроектів) — \$ 1 503 000;
- створено 49 асоціацій споживачів;
- проведено 2037 тренінгів, семінарів, інших навчальних заходів на місцевому рівні, у т. ч. 210 спеціальних тренінгів з особистісно орієнтованого навчання та включення дітей у загальні середньо-освітні школи;
- в семінарах з підготовки до конкурсних торгів взяло участь 1374 підприємців і консультантів;
- законтрактовано 465 підрядників, які брали участь у заходах УФСІ;
- у громадах, охоплених мікропроектами, створено 150 000 короткострокових робочих місць (людино-днів).

У цілому очікується, що в результаті впровадження Проекту користь отримають близько 1 млн громадян України. Протягом 6 років впровадження Проекту буде виконано до 600 мікропроектів з покращення якості базових соціальних і комунальних послуг на рівні громади по всій території України та близько 70 мікропроектів з надання інноваційних соціальних послуг для вразливих груп населення у Хмельницькій і Харківській областях.

У 2007 році відповідно до Постанови Кабінету міністрів України від 7 березня 2007 р. № 402 передбачається продовжити реалізацію проекту «Розробка та впровадження моделей соціального інвестування». Цей проект було розпочато ще у 2002 р., строк закінчення — 2008 рік, вартість 70,09 млн дол., у тому числі, сума позики, яку надасть фонд — 50,21 млн доларів США.

Мета цього проекту — поліпшення умов життя бідних громадян і вразливих груп населення, переважно у сільській місцевості, шляхом покращання якості соціальних послуг та полегшення доступу до них; розвиток потенціалу громад у вирішенні гострих соціальних проблем на місцевому рівні; сприяння реформуванню соціальної сфери через створення ефективних моделей інноваційних соціальних послуг і розвиток стратегії їх адресності. Для цього з Державного бюджету України на 2007 рік буде виділено 19 700 тис. грн [8]. Крім того, планується у 2007 році виконати до 770 мікропроектів різних типів; продовжити реалізацію 19 та відібрати до подальшого впровадження ще 20 соціально спрямованих мікропроектів; здійснити близько 1800 заходів з розвитку потенціалу місцевих громад, недержавних організацій, органів місцевої влади і самоврядування; завершити впровадження 600 мікропроектів у 25 областях України, завдяки чому не менш як 900 000 бенефіціарів отримають користь від впровадження проекту УФСІ.

Таким чином, можна стверджувати, що діяльність проектів Фонду соціальних інвестицій в Україні та інших країнах, що розвиваються, є ефективними. Крім того досвід, набутий у межах реалізації проектів УФСІ, сприятиме реформуванню соціальної сфери через підвищення економічної активності населення у розв'язанні власних соціальних проблем та поліпшення доступу до існуючих та створення нових соціальних послуг в Україні.

Література

1. Про утворення Українського фонду соціальних інвестицій: Постанова КМУ від 28 квітня 2000 р. № 740.
2. Про затвердження складу Наглядової ради УФСІ: Розпорядження КМУ від 12 травня 2000 р. № 224-р.
3. Про ратифікацію Угоди про позику (Проект «Фонд соціальних інвестицій») між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку: Закон України від 17 січня 2002 року № 2991-III.

4. Угода про виконання Проекту між МБРР та УФСІ, підписана 21 грудня 2001 р.

5. Договір про безповоротну передачу коштів між Мінфіном, Мінпраці та УФСІ від 4 грудня 2001 р. № 101-04/25.

6. Агентська угода між Мінпраці та УФСІ від 22 листопада 2001 р.

7. Рамкова Угода між Україною та МБРР щодо грантів технічної допомоги, підписана 14 січня 1998 року та ратифікована Законом України від 13 травня 1999 р. № 650-XIV (650—14).

8. Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту «Удосконалення системи соціальної допомоги» Постанова Кабінету міністрів України від 7 березня 2007 р. № 402.

9. <http://www.usif.kiev.ua/>

10. <http://web.worldbank.org/>

Стаття надійшла до редакції 16.01.2007.

О. Грищенко,
аспірантка відділу глобальних систем
сучасної цивілізації,
ІСЕМВ НАНУ

«ТОЧКИ ЗРОСТАННЯ» І ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ТНК В УКРАЇНІ (на прикладі машинобудівного комплексу)

Стаття присвячена пошуку шляхів, що дозволять Україні в умовах глобалізації на паритетних умовах вибудовувати свої відносини із зовнішнім світом. Доводиться, що провідниками національних економічних інтересів у світогосподарському просторі можуть бути вітчизняні ТНК, як конкурентоспроможні утворення, які виникають на базі «точок зростання». Пропонується посилити корегуючу роль української держави щодо процесів створення таких корпорацій.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ТНК, «точки зростання», монопольні переваги, міжнародна конкурентоспроможність, інноваційно-інвестиційний потенціал, національні економічні інтереси.

Глобальні процеси переділу світового ринку торкаються різноманітних галузей, розвиток і рівень конкурентоспроможності яких у країнах походження визначаються ТНК — колись національними корпораціями, діяльність яких пізніше поширилась за межі національних економік. Саме завдяки ТНК відбувається